

Олександр Євгенович МУЗИЧКО,
доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри історії України
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова
(Одеса, Україна)
<https://orcid.org/0000-0002-8019-2254>
sandro06@ukr.net

ПРЕДСТАВНИКИ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ ЯК НОСІЇ ПОЧЕСНИХ СТАТУСІВ ОДЕСЬКИХ НАУКОВИХ УСТАНОВ У ХІХ — НА ПОЧАТКУ XX ст.: ПРОСОПОГРАФІЧНИЙ ПОРТРЕТ

Мета дослідження — представити істориків у наукових установах Одеси в ХІХ — на початку ХХ ст. у почесному статусі (почесного члена, доктора). **Методологія дослідження** базована на комплексному використанні загальнонаукових методів аналізу та синтезу, узагальнення, пояснення, систематизації, класифікації та емпіричних — спостереження, опису та порівняння. **Наукова новизна** публікації полягає в тому, що вперше у форматі статті проведено наскрізний просопографічний аналіз у тривалих хронологічних рамках феномену почесного статусу істориків в одеському науковому середовищі. Досліджено кількісні та якісні параметри почесних членів, як іноземних, так і на той момент вітчизняних представників історичної думки та науки, прояви їх зв'язків з одеським науковим середовищем. **Висновки.** Обрання почесних членів та докторів стало перманентною практикою в одеському науковому середовищі. Воно найчастіше підсумовувало вже наявні усталені зв'язки окремих професорів або груп із фігурантом, або це були своєрідні «почесні проводи». Але була й цілком прикладна функція обрань — відгуки, що їх готували професори, вони є важливим матеріалом для історії науки, дають можливість простежити наукові зв'язки, рефлексії, історіографію, доповнюючи біографічні дані не лише про обраних, а й про ініціаторів обрань — визначних одеських науковців. У той час процес обговорення видатних осіб був стимулом для пошуків наукового процесу. І все ж значно важливішими були суто символічна аура, що огортала університетські стіни, постаючи в ролі ду-

ховного двигуна, і традиції, притаманні для буття такого складного соціуму, як університет, кристалізація його в загальному розвитку країни.

Ключові слова: історична наука, honoris causa, просопографічний портрет, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, наукові товариства, вища освіта.

Актуальність теми дослідження. Світ стає дедалі складнішим та різноманітнішим. Це актуалізує питання про функціонування символічних, сенсових явищ, що, можливо, не дуже помітно на перший погляд, але впливають на різні сторони нашого буття, формуючи майбутнє. В історії розвитку наукових знань такі явища відіграють ще більше значення, аніж у політиці, бо науковий простір здебільшого перейнятий ідеальними конструкціями, символічними та знаковими системами. В історії науки велике значення мають контакти між науковцями. Їх розрив, переформатування (як-от у період війн) болісний та неоднозначний, хоч завжди приводить до нових, частково позитивних явищ.

Одеса — одне з найбільших міст України, від часу створення мало статус одного з центрів міжнаціональних, міжкультурних контактів, зокрема в освітньо-науковий галузі. Передусім цьому сприяла наявність у місті університету (єдиного для величезних південних просторів імперії) та низки наукових товариств. У підсоветський період науковий потенціал одеського осередку знизився, особливо в гуманітарній галузі, хоч деякі паростки все ж дали можливість поступу в новітню добу відродження української державності.

Хронологічні межі статті охоплюють час існування феномена: ХІХ — початок ХХІ ст.

Аналіз новітніх досліджень та публікацій. Історіографічна база статті не є вузькою, але лише за рахунок публікацій, що присвячені дотичним питанням, передусім біографіям суб'єктів нашої статті, загальних віх розвитку певних наукових установ та закладів. У частині публікацій наведено факти почесного членства істориків в одеських наукових установах. Але глибшого та системного аналізу взаємозумовлених обставин, що пояснювали б феномен почесного членства серед представників історичної науки бракує, що зумовлює новизну нашої статті.

Уперше звернув увагу на статус почесного членства в одеських наукових установах професор О. І. Маркевич в узагальнювальній праці з історії Новоросійського університету. Він навів відповідний

реєстр почесних членів та докторів по 1888 р. із датами їх обрання [3]. Проте ці дані потребували уточнення, передусім щодо дат обрання. Лише в ювілейному виданні з історії Одеського університету (1968 р.) було присвячено невеликий абзац почесним членам. Автор розділу професор З. В. Першина розглядала почесне членство як одну з форм наукових зв'язків університету, що лише частково відповідало сутності цього статусу, адже варто врахувати й досить численні факти обрання не науковців. Було названо лише кілька прикладів, до того ж, суто серед вітчизняних науковців [2, с. 31–32]. Новітня історіографія має усталену традицію біографічних досліджень, низки біографічних та біобібліографічних серій, присвячених як окремим видатним ученим Одеського університету, так й університетській корпорації загалом. Серед останніх, зокрема, наявні біографічні словники про професорів, випускників та відомих науковців Одеського національного університету імені І. І. Мечникова [1]. В. М. Хмарський згадав про інститут почесного членства в Одеському товаристві історії і старожитностей [7, с. 88]. Нещодавно тема почесного членства була частково висвітлена автором цієї статті та в колективній праці за його ж участі [4; 5].

Мета статті — просопографічна реконструкція статусу почесного членства в одеському науковому середовищі на прикладі постатей істориків.

Наукова новизна публікації полягає в тому, що вперше у форматі статті в періодичному науковому виданні здійснено наскрізний просопографічний аналіз феномену почесного статусу істориків в одеському науковому середовищі протягом тривалого часу. Джерельною базою статті є комплекс архівних та опублікованих історичних джерел. Передусім опрацьовано актові матеріали, зокрема звіти та протоколи засідань Ради Новоросійського університету, де відбувалося балотування в почесні члени чи доктори. Опубліковані друковані матеріали не позбавлені помилок та пропусків, досить лапідарні, подекуди ігнорують факти обрання почесних докторів наприкінці XIX — на початку XX ст., а з 1884 р. протоколи майже не публікували (за винятком лібералізації 1907–1908 рр).

Виклад основного матеріалу. Символічний статус почесного членства започаткували стародавні потестарні традиції вшанування тих, кого певна суспільна група наділяла першістю, лідерством, магичними властивостями. Пізніше це трансформувалося в ордени, медалі, формування почесних статусних груп та ін. форми пошанування.

Одним з найвідоміших проявів такого статусу є почесні громадяни міст, зокрема й Одеси. Університетські корпорації були якнайглибше занурені в традиції та, власне, були покликані їх оберігати. У Російській імперії, як і в інших тогочасних державах, майже всі статuti наукових та громадських товариств мали пункт про почесне членство. Часто це означало великий фінансовий внесок певної особи в розвиток установи або просто політес із розрахунком вигоди, коли йшлося про надання статусу і без того статусній особі (аристократи, державні чиновники, урядовці). Усі ці чинники іноді збігалися, але найчастіше відчувався пієтет науковців перед науковцями.

В Одесі традиції надання почесного членства історикам (ідеться про науку та громадську думку, адже не всі автори історичних праць були фаховими істориками) пов'язана з діяльністю Одеського товариства історії та старожитностей (ОТІС), заснованого 1839 р. До його складу з часу створення було обрано чимало почесних членів — як одеських, так і з інших осередків Російської імперії та з-за кордону. Це відповідало 10-й статті «Статуту» товариства, у якому зазначалося, що, обираючи вітчизняних та іноземних осіб у почесні члени, товариство сподівається на подальшу співпрацю. У більшості випадків такі сподівання були виправдані, адже часто йшлося про підвищення дійсних членів чи членів-співробітників до почесних. У новій редакції статуту чітко визначали три групи почесних: 1. Науковці, причім автори праць з тематики ОТІС; 2. Аматори історії; 3. Особи, що надали цінні послуги товариству (варто розуміти, що вони не обов'язково були авторами праць. — *О. М.*). Для обрання потрібно мати схвальні голоси 2/3 присутніх. Особливістю товариства була наявність серед членів та почесних членів значної кількості представників з позаакадемічного середовища. На 1901 р. почесними членами товариства було обрано 61 особу. Із них 19 були автори історичних студій та археологи. Лише троє — іноземці. Найприкметнішою була постать львівського отця А. Петрушевича. Лише один з почесних членів був одеситом — видатний історик Одеси А. О. Скальковський. Чимало з них поєднували іпостасі державних діячів (С. С. Уваров, М. А. Корф, Д. О. Толстой, Д. О. Мілютин) з історичними студіями. Варто зазначити обрання в почесні члени провінційного колеги з позаакадемічного середовища археолога та нумізмата П. О. Бурачкова (Херсон). Він серед іногородніх почесних членів того часу найактивніше співпрацював з одеситами, зокрема М. М. Мурзакевичем. Графиня Прасковія Уварова, почесна член-

кinya багатьох університетів та товариств, поєднувала риси особи, яку за соціальним статусом зазвичай обирали тільки з розрахунку на матеріальну підтримку у «владних кабінетах», та модерного типу жінки-історика, авторки низки історико-археологічних праць.

Із 1860-х років ОТІС було тісно пов'язане з головним центром розвитку науки, зокрема історичної, на півдні імперії — Новоросійським університетом (далі НУ. — *О. М.*). За весь час існування цього закладу (1865–1920 рр.) статус почесного члена отримали 77 осіб та ще 14 були обрані почесними докторами. Серед 77 почесних членів внесок в окремі аспекти історичних досліджень зробили 28 осіб (9 іноземців), а серед 14 почесних докторів таких осіб четверо (один іноземець). Ідеться не лише про суто істориків у найтрадиційнішому сенсі (С. М. Соловйов, М. П. Погодін, Т. Моммзен, В. С. Іконников, Ф. К. Брун, І. Є. Забелін), а й про виразно міждисциплінарних учених: Н. П. Кондаков (історія мистецтв), В. І. Григорович, В. І. Ламанський (славісти, філологи-історики), М. Мюллер (історія світогляду, міфології) та ін. Деякі з цих осіб були широко знані в одеському середовищі як члени та почесні члени ОТІС, передусім ідеться про подружжя Олексія та Прасковії Уварових. В Одесі добре пам'ятали їхній великий внесок в організацію Археологічного з'їзду 1884 р., що відбувався в місті. Власне, робота археологічних з'їздів була основною лінією наукових контактів.

В університеті, обираючи почесних членів та докторів, керувалися положеннями двох загальноімперських статутів — 1863 та 1884 рр. Згідно зі статтями 42, 118 та приміткою до статті 113 статуту 1863 р., університети мали право своєрідного розподілу почесних звань: доктора — науковцям, а члена — видатним особам.

Проте цей розподіл чітко не виконували. Статут 1884 р. дещо знизив планку для почесних докторів, якими тепер могли бути обрані не обов'язково професійні науковці і не з видатною, а лише з почесною репутацією. З другого боку, більшій демократизації і об'єктивності обрання мала сприяти норма про те, що процедура спочатку мала відбуватися на факультеті (хоч це окремо не було обумовлено, але, очевидно, було відповідно до спеціальності претендента), а вже потім мало відбуватися затвердження в Раді університету не менше як двома третинами голосів. Обрання почесних членів мав затверджувати не попечитель, а міністр народної освіти. Обраному виготовляли диплом стандартного зразка, російською або, найчастіше, латинською мовами, залежно від походження — «своїм» чи

іноземцям. Фактично завершальним актом обрання в почесні члени був лист-подяка обраного до Ради університету. Отже, загалом уся процедура обрання могла тривати від кількох тижнів до 2–4 місяців, особливо, коли йшлося про іноземців. Отже, критерії обрання не були чітко виписані (не була ясна, зокрема, роль ректора, який, як показувала практика, міг ініціювати питання в раді про обрання певних осіб почесними членами або докторами); процедура голосування (таємна чи відкрита), а вживання таких суб'єктивних та розмитих понять, як слава, заслуга, почесність додавало до справи значний елемент емоційності, особистих стосунків. Важливою пікантною обставиною було те, що заслуги кандидата на статус мали визнавати не на факультеті, члени якого лише й могли фахово оцінити претендента, а в Раді університету, де претендента оцінювали, зокрема й професори, дуже далекі від відповідної галузі науки.

Ініціатори обрань ретельно готувалися до засідань Ради, під час яких мало відбутися балотування в почесні члени чи доктори. Навіть перед обранням такої особи, як графиня П. С. Уварова, проф. І. А. Линниченко роздав членам Ради 51 примірник своєї брошури, де було викладено її заслуги перед наукою. Керівництво НУ надіслало запит до Міністерства народної освіти щодо того, чи є якісь особливості чи перешкоди щодо обрання жінок у почесні члени університетів. Позитивна відповідь дала змогу ухвалити позитивне рішення¹. Притім уже з 1903 р. П. С. Уварова була почесним членом Харківського університету, а 1910 р. почесним доктором цього ж університету обрали жінку-історика О. Я. Єфименко.

Більшість голосувань на факультетах та в Раді вирішувалися одноставно позитивно. Іноді позитивне рішення затверджували взагалі без балотування (Ф. Міклошич). Але досить значне число рішень ухвалювали з чорними кулями. Наприклад, серед перших п'яти обрань почесних докторів чотири (у Я. Ф. Головацького — 4 проти, у Ф. К. Бруна — 3, у Б. Богішича — 2 та О. С. Павлова — 2) не обійшлися без цього. Голосування на одному засіданні Ради питання про надання Я. Ф. Головацькому почесного докторату та балотування на посаду професора кафедри історії російської мови та літератури (про неї просив сам фігурант) дало вельми розбіжні результати: відповідно 14 — за, 4 — проти та 10 — за, 8 — проти. Отже,

¹ Державний архів Одеської області (далі — ДАОО). Ф. 45. Оп. 11. Спр. 2 (1910). Арк. 7.

це могло свідчити про бажання багатьох професорів ушанувати вченого, але триматися від нього на відстані як від колеги. Навряд чи така піррова перемога могла задовольнити амбіції колишнього члена «Руської трійці», і не дивно, що зрештою він обрав Вільно. Мабуть, такі особливості пояснювалися зв'язком між отриманням докторату та кар'єрними намірами, що створювало конкуренцію.

Однак і під час обрання почесних членів у десяти випадках не обійшлося без чорних куль: К. Папаррігопулос (19 — за, 3 — проти), С. М. Соловійов (23 — 1), В. І. Григорович (19 — 1). І хоч ці голоси «не робили погоди», але досить неприємно вражали, особливо в разі обрання таких постатей у науці, як С. М. Соловійов.

Завершальним акордом обрання було заслуховування в Раді листа-подяки, який здебільшого надсилали у відповідь на приємне повідомлення пошановані особи. Подекуди ці тексти публікували за рішенням Ради в протоколах та «Записках» НУ. Іноді фігуранти не обмежувалися лише сухими подяками. Ф. К. Брун роздумував у стилі В. І. Григоровича, що не заслуговує звання почесного доктора, адже вважає себе лише «чорноробом» від науки, уже застарим для нових звершень. Схоже, хоч і з меншим самобичуванням, висловлювалася П. С. Уварова, називаючи себе лише продовжувачкою справи свого покійного чоловіка ². В. С. Іконников наголошував, що його радість від обрання в почесні члени підсилюється тим фактом, що обидва вищі наукові ступені він отримав саме в НУ ³. У вітійстві всіх перевершив І. Є. Забелін: «Не маю слів, щоб висловити мою найглибшу найщирішу безмежну вдячність найвищій Раді імператорського Новоросійського університету за виявлену до мене велику честь одностайним обранням мене в почесні члени славетного Університету. Хай живе славетний Університет на благо російської науки!»⁴.

Основою для надання певним особам почесного статусу було здебільшого відзначання ювілеїв. Найчастіше факт вшанування підсумовував тривалі зв'язки певної особи з одеським професорським середовищем, що найчастіше й згадувалося в поданнях із пропозиціями обрання. Щодо Ф. К. Бруна, В. І. Григоровича, О. С. Павлова це був акт вшанування їхніх заслуг як колишніх викладачів НУ. Перших обранців вшановували за заслуги в процесі заснування

² ДАОО. Ф. 45. Оп. 11. Спр. 2 (1908). Арк. 24.

³ ДАОО. Ф. 45. Оп. 11 Спр.7. (1914). Арк. 9.

⁴ ДАОО. Ф. 45. Оп. 11. Спр. 2 (1908). Арк. 8.

університету. У деяких випадках ішлося про осіб, у біографіях яких був епізод, коли вони відмовилися від пропозиції викладати в НУ (В. І. Ламанський, В. Ягич), але одеські професори виявилися вищими за образи. У кількох випадках членство чи ступінь надавали зі сподіванням на залучення особи до одеської професорської корпорації (Я. Ф. Головацький, Б. Богішич).

У 1889 р. палітра одеських наукових товариств збагатилася заснуванням Історико-філологічного товариства (далі ІФТ — *О. М.*) при Новоросійському університеті. На відміну від статуту ОТІС, у статуті ІФТ було лаконічно зазначено, що почесними членами можуть бути не лише автори історичних досліджень, а й особи, які зробили великі послуги товариству. Почесними членами ІФТ було обрано російського генерального консула в Салоніках, історика, етнографа І. С. Ястребова у зв'язку зі зробленими ним цінним пожертвуванням рукописів до бібліотеки товариства. У 1894 р. почесним членом було обрано видатного візантиніста НУ, одного з провідних засновників ІФТ Ф. І. Успенського — на знак пошани у зв'язку з його переїздом до Стамбула, де він очолив Російський археологічний інститут. Перебуваючи в Стамбулі, учений продовжував підтримувати жваві контакти з Одесою, передусім за посередництва свого учня М. Г. Попруженка. Тоді ж почесним членом було обрано іншого засновника ІФТ — професора О. І. Кирпичникова, який теж невдовзі покинув Одесу. Іншими почесними членами товариства наприкінці XIX ст. були обрані професор Ф. Є. Корш (під час короткотривалого перебування на посаді професора НУ він теж долучився до процесу заснування ІФТ) та візантиніст, професор Казанського університету Д. Ф. Беляєв.

На початку XX ст. почесним членом ІФТ було обрано видатного русиста С. Ф. Платонова й академіків В. В. Латишева та П. В. Нікітіна — знавців античності. Іноземними членами «слов'янського світу» були хорватський славіст В. Ягич, що на той час працював у Віденському університеті (колишній професор НУ), та професор Віденського університету К. Іречек. Після повернення Е. фон Штерна в Німецьку імперію його обрали почесним членом на знак пошани до заслуг як професора НУ. Почесними членами було обрано харківських професорів Д. І. Багалія, М. Ф. Сумцова, В. П. Бузескула, київських професорів Т. Д. Флоринського, Ю. А. Кулаковського, В. С. Іконникова, петербурзького академіка, славіста П. О. Лаврова, русистів та славістів академіків В. І. Істріна (колишній профе-

сор НУ та голова ІФТ), О. І. Соболевського, Ф. Ф. Фортунатова, О. О. Шахматова та професора Варшавського університету славіста Ю. Ф. Карського. Як науковця та чиновника водночас обрали почителя Одеського навчального округу В. М. Смольянінова, який був відомий не тільки своїми державними посадами, а й як талановитий фахівець із генеалогії. На 1916 р. ІФТ мало 20 почесних членів.

Співпраця цих осіб із ІФТ була не однаково інтенсивною. Але деякі новообрані почесні члени намагалися активізувати свої контакти з товариством на відстані. Зокрема, Б. В. Варнеке на одному із засідань ОТІС 1912 р. прочитав повідомлення В. І. Латишева «Про життя Давида Солунського»⁵.

У 1911 р. зусиллями професора історії І. А. Линниченка виникло останнє із значних дореволюційних гуманітарних товариств Одеси — Бібліографічне товариство при Новоросійському університеті, здебільшого історіографічно орієнтоване. Статутною особливістю ОБТ була теза про те, що обрання почесним членом відбувається за рекомендацією 10 інших членів. Почесними членами товариства були обрані близькі до одеського наукового середовища професори Університету св. Володимира кияни В. І. Іконников та М. Ф. Владимирський-Буданов, М. І. Петров, московські історики — академіки літератури (О. М. Веселовський) та мистецтва (Н. П. Кондаков). Останній у 1917–1919 рр. повернувся до НУ, де вже викладав у 1870–1880-х роках.

У 1918 р. почесним членом ОБТ було обрано давнього друга І. А. Линниченка, кримиознавця, ялтинця О. Л. Бертьє-Делагарда. Останнім відлунням цих ще дореволюційних традицій було обрання вже самого І. А. Линниченка його колегами 1921 р., коли він уже перебував у Криму, почесним членом ОБТ. Невдовзі товариство розчинилося в нових комуністичних реаліях.

Паралельно з цією активністю університету та університетських товариств тривав процес обрання почесних членів ОТІС. У 1901–1918 рр. почесними членами товариства було обрано 13 істориків. З них тільки Е. фон Штерна можна зарахувати до іноземців. Обрання його, а також Ф. І. Успенського, М. Г. Попруженка було актом пошанування тривалої праці цих науковців в Одесі. М. Г. Попруженко постійно залишався в Одесі до 1919 р., коли він емігрував, а вшанування Ф. І. Успенського на честь його ювілею в 1911 р. віді-

⁵ ДАОО. Ф. 45. Оп. 19. Спр. 705. Арк. 95.

грало певну роль під час повернення вченого до Одеси через кілька років уже в умовах світової війни. Як і у випадку з В. М. Смольяніновим, обрання почесним членом ІФТ міністра народної освіти О. І. Шварца було не тільки подякою йому за конкретний акт сприяння товариству, а й ушануванням міністра як відомого антикознавця, що цілком відповідало профілю товариства. Символічне значення для одеського середовища мало обрання почесним членом недавнього випускника НУ археолога Б. В. Фармаковського. Досить рідкісним випадком обрання почесним членом представника російського провінційного середовища є казус голови Воронежської архівної комісії, спеціаліста з генеалогії Л. М. Савелова.

Не можна твердити, що ці обрання якимось особливо інтенсифікували контакти між одеситами та почесними членами. Причиною цього, по-перше, було те, що вшановували здебільшого вже досить літніх осіб, по-друге, обрання значною мірою припали на час фінальної стадії існування Російської імперії та перед Першою світовою війною, наростання кризи і звуження наукових можливостей. Найінтенсивнішими були контакти між ОТІС, ІФТ та їх почесними членами. На сторінках «Записок» ОТІС було опубліковано статті 10 осіб, які на той момент мали почесний статус. Найбільше відзначилися О. Л. Бертъє-Делагард, В. Н. Юргевич, Е. фон Штерн. Серед членів, далеких від Одеси, найбільшу активність проявив В. В. Латишев. Стаття А. С. Петрушевича взагалі є єдиною публікацією західноукраїнського автора в тогочасних одеських наукових виданнях.

Отже, загалом у ХІХ — на початку ХХ ст. одеська наукова корпорація вшанувала і долучила шляхом надання почесного статусу (здебільшого почесного члена) 94 представники історіографії, серед яких переважали видатні особи, науковці. Найбільша кількість була обрана ОТІС та НУ — по 32, 24 почесні члени обрало ІФТ та 6 — ОБТ. Найбільше вшанували киян В. С. Іконникова та Н. П. Кондакова, яких своїми почесними членами обрали три одеські установи, 11 осіб були обрані почесними членами двох одеських установ.

Закономірно, що безумовна першість серед членів належить представникам академічної науки. Але серед почесних членів ОТІС зафіксовано найбільше випадків надання почесного статусу аматорам історії.

Існує очевидний розподіл на категорії почесних персон: іноземці та «місцеві» — піддані російського імператора. Іноземцями в імпер-

ську добу були загалом 12 почесних осіб. Більшість із них — піддані австро-угорського (7) та німецького (3) імператорів. По одному вченому була представлена Бельгійська імперія та Грецька держава.

Серед почесних персон — підданих російського імператора — очевидним є домінування представників столичних Санкт-Петербурга та Москви. Серед українських міст безумовним є лідерство киян, професорів Імператорського університету св. Володимира. На момент обрання 9 осіб були мешканцями Одеси, щоправда, як було зазначено вище, у трьох випадках це були їхні почесні проводи.

Важливою для іміджу університету була наявність серед почесних членів та докторів групи осіб, тісно пов'язаних із закладом біографічно (випускники Б. В. Фармаковський, М. Г. Попруженко; викладачі В. І. Григорович, Н. П. Кондаков, Ф. Є. Корш, В. Ягич), географічно, тобто одеським місцем народження (К. Папаррігопулос), чи кар'єрно (В. С. Іконников). До них долучалися вихованці та викладачі Рішельєвського ліцею, який був попередником НУ: Ф. К. Брун, С. В. Пахман, К. Папаррігопулос, М. К. Павловський.

Історія вшанувань відображає статурову диспропорцію. Єдина жінка, що була вшанована почесним титулом, це П. Уварова. Навіть часи лівого повороту радянської доби та демократизації доби незалежності поки що ніяк не вплинули на цю диспропорцію.

У період незалежності України статус почесності був відроджений в Одеському національному університеті (ОНУ) імені І. І. Мечникова. У 2001 р. було прийнято «Положення про статус звання «Почесний професор ОНУ імені І. І. Мечникова» та «Положення про статус почесного ступеня «Доктор Honoris Causa ОНУ імені І. І. Мечникова»⁶. У 2015 р. вчена рада університету затвердила нову редакцію положень про звання почесного доктора та почесного професора ОНУ⁷. Серед обраних почесними докторами та професорами — три історики: відомі україністи І. Ф. Курас (обраний 1998 р., помер 2005 р.), С. В. Кульчицький (уродженець Одеси, працював у місцевому архіві, після переїзду до Києва підтримував зв'язки з одеським середовищем) та італійський археолог Паоло Біаджі (активно сприяв стажуванню в Італії одеських студентів-істориків).

⁶ Протокол № 7 засідання Вченої ради ОНУ імені І. І. Мечникова від 30.01.2001.

⁷ Протокол № 7 засідання Вченої ради ОНУ імені І. І. Мечникова від 31.03.2015.

Висновки. Обрання почесних персон стало перманентною практикою в одеському науковому середовищі. Обрання почесних членів та докторів найчастіше підсумовувало вже наявні усталені зв'язки окремих професорів або груп із фігурантом, або це були своєрідні «почесні проводи». Проте була й цілком прикладна функція обрань: відгуки, що готували професори, — важливий матеріал для історії науки, який дає змогу простежити наукові зв'язки, рефлексії, історіографію, доповнити біографічні дані не лише про обраних, а й про ініціаторів обрань — визначних одеських науковців. Власне, у той час процес обговорення видатних осіб був подразником для наукового процесу. І все ж значно важливішою була суто символічна аура, що огортала університетські стіни, постаючи в ролі духовного двигуна, традиції, що було аж ніяк не дрібницею для буття такого складного соціуму, як університет, кристалізації його в загальному розвитку країни.

Історія вшанування почесними званнями завжди відображала загальний хід історії. Вочевидь, сучасна російська агресія проти України докорінно вплине й на досліджений нами аспект, тобто призведе до активізації контактів у західноєвропейському та американському напрямках, наповненню його додатковими сенсами та символами, дедалі повнішою інтеграцією України в західний цивілізаційний світ. Утім, ця тенденція була закладена вже в російськоімперську добу, коли постійно відчувалася залежність та зумовленість розвитку науки Російської імперії від західної, що була безумовним світочем та авторитетом.

1. Випускники Одеського національного університету імені І. І. Мечникова : енциклопедичний словник / ред.: І. М. Коваль, М. О. Подрезова. — Одеса : ОНУ, 2019. — 700 с.
2. Історія Одеського університету за 100 років / ред. О. І. Юрженко. — Київ : Видавництво КДУ, 1968. — 421 с.
3. Маркевич А. И. Двадцатипятилетие императорского Новороссийского университета : историческая записка и академические списки / А. И. Маркевич. — Одесса, 1890. — 734 с.
4. Музичко О. Почесні члени та доктори Імператорського Новоросійського університету / Олександр Музичко // Південний Захід. Одесика. — Одеса, 2014. — Вип. 17. — С. 43–67.
5. Музичко О. Є. *Honoris causa*: почесні члени, доктори, професори Одеського національного університету імені І. І. Мечникова : біогр. довід. /

- О. Є. Музичко, О. О. Синявська, В. М. Хмарський ; голов. ред. І. М. Коваль ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, ф-т історії та філософії, каф. історії України. – Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2020. – 308 с.
6. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова : історія та сучасність (1865–2015) / голов. ред. І. М. Коваль. – Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2020. – 955 с.
 7. Хмарський В. М. Археографічна діяльність Одеського товариства історії і старожитностей / В. М. Хмарський. – Одеса : Астропринт, 2002. – 400 с.

REFERENCES

1. Koval, I. M., & Podriezova, M. O. (Eds.). (2019). *Vypuskniky Odeskoho natsionalnoho universytetu imeni I. I. Mechnykova [Graduates of Odesa I. I. Mechnikov National University]*. Odesa, Ukraine: ONU. [In Ukrainian]
2. Yurzhenko, O. I. (Ed.). (1968). *Istoriia Odeskoho universytetu za 100 rokiiv [History of Odesa University for 100 years]*. Kyiv, Ukraine: Vydavnytstvo KDU. [In Ukrainian].
3. Markevich, A. I. (1890). *Dvadcatipiatiletie imperatorskogo Novorossiiskogo universiteta: Istoricheskaia zapiska i akademicheskie spiski [25th Anniversary of the Imperial Novorossiysk University: Historical note and academic lists]*. Odessa, Ukraine. [In Russian].
4. Muzychko, O. (2014). Pochesni chleny ta doktory Imperatorskoho Novorossiiskoho universytetu [Honorary members and doctors of the Imperial Novorossiysk University]. *Pivdennyi Zakhid. Odesyka*, 17, 43-67. [In Ukrainian]
5. Muzychko, O. Ye. , Syniavska O. O., & Khmarskyi, V. M. (2020). *Honoris causa: Pochesni chleny, doktory, profesory Odeskoho natsionalnoho universytetu imeni I. I. Mechnykova [Honoris causa: Honorary members, doctors, professors of Odesa I. I. Mechnikov National University]* (I. M. Koval, Ed.). Odesa, Ukraine: ONU im. I. I. Mechnykova. [In Ukrainian].
6. Koval, I. M. (Ed.). (2020). *Odeskyi natsionalnyi universytet imeni I. I. Mechnykova: Istoriia ta suchasnist (1865-2015) [Odesa I. I. Mechnikov National University: History and modernity (1865-2015)]*. Odesa, Ukraine: ONU im. I. I. Mechnykova. [In Ukrainian]
7. Khmarskyi, V. M. (2002). *Arkheohrafichna diialnist Odeskoho tovarystva istorii i starozhytnostei [Archeographic activities of the Odessa partnership of history and old times]*. Odesa, Ukraine: Astroprynt. [In Ukrainian].

Рукопис одержано 05.08.2022 р.

Oleksandr MUZYCHKO, D.Sc. (History), Docent, Professor of the Department of History of Ukraine, Odesa I. I. Mechnikov National University (Odesa, Ukraine).

Representatives of historical science as bearers of honorary statuses of Odesa scientific institutions in the 19th and early 20th centuries: Prosopographical portrait.

The purpose of the study is to present historians in scientific institutions of Odesa in the 19th and early 20th centuries. in honorary status (honorary member, doctor). The research *methodology* is based on the complex use of general scientific methods of analysis and synthesis, generalization, explanation, systematization, classification, and empirical methods – observation, description, and comparison. *The scientific novelty* of the publication lies in the fact that for the first time in the format of an article, a thorough prosopographical analysis was conducted in the long chronological framework of the phenomenon of the honorary status of historians in the Odesa scientific environment. Quantitative and qualitative parameters of honorary members, both foreign and at that time domestic representatives of historical thought and science, manifestations of their connections with the Odesa group of scientists were studied. *Conclusions.* The election of honorary members and doctors has become a permanent practice in the Odesa group of scientists. It most often summarized the already existing established connections of individual professors or groups with the figure, or it was a kind of "honorary send-off". But there was also a completely applied function of the elections – reviews prepared by professors, they are important material for the history of science, they provide an opportunity to trace scientific connections, reflections, historiography, supplementing biographical data not only about the elected, but also about the initiators of the elections – prominent Odesa scientists. At that time, the process of discussion of eminent persons was a stimulus for revitalizing the scientific process. And yet much more important were the purely symbolic aura that enveloped the university walls, acting as a spiritual engine, and the traditions inherent in the existence of such a complex society as the university, its crystallization in the overall development of the country.

Key words: historical science, honoris causa, prosopographical portrait, Odesa I. I. Mechnikov National University, scientific societies, higher education.